

Timotiwaaw Tere 1

Poolnoŋ Timotiwaaw Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Timoti sagbili eja iwaa nemuŋa ii Juuda embaga ano maŋa ii Griik ejaga. Iinoŋ Eisia prowinsoŋ laligoŋ uuta meleema Kraistwaa alia koloon laligoro. Kaanŋa laligoŋ Poolwaa neŋata koloon ilaan muro motoon ligoŋ misin gawoŋ meŋ laligori. Poolnoŋ lombonoŋ Timoti meŋ kamaan mubabotiwaajoŋ majakaka qaa waŋa karoon romoŋgoŋ Buŋa Tere koi ooro.

Majakaka waŋa somata ii boi takapolakaya. Tosianoŋ zioz uutanonŋ nama qaa doogoya kuma soonŋ oŋoma laligogiti, Poolnoŋ iyoŋoojonŋ ama galenŋ meme qaa kotakota ooro. Boi yoŋonoŋ Juuda yoŋoononŋ momo ano balombaa momo tosia mindiŋqindirigi kaniagia siliqalu kolooro kokaenŋ moma laariŋ jenŋ ejemba kuma oŋoma laligogi: “Namo ano iwoi kuuya iimakejoŋi, ii iwoi bologa. Kawaajoŋ tosianoŋ Siwewaa buŋa koloowombaajoŋ kaparaŋ koma momo aasangoya qaita moŋ mende buŋa qeŋ aonŋ nembanewaa qizimiziŋ ama soŋgo tosaanŋ waleema loemba koloojuti eeŋ, Anutunoŋ mono qaa iikanonŋ osin hamo qeŋ oŋomambaajoŋ amamaawaa.”

Majakaka qaa waŋa moŋ ii: Nomaenŋ uumeleenŋ kanageso galenŋ koma oŋoninŋ tororo Anutuwaaw waeya meŋ mepeseewuyaga. Poolnoŋ iikawaa qambaŋmambaŋ qaaya papianoŋ ooro.

Kaanjadeen zioz galen, babafi ano gawonj meme ejemba tosiannon nomaen ama laligogi sokonji, iikawaa qaa arenja ii jen asarinj ooro.

Tetegoyanonj qaa wana karonja kanonj Timotiwaa gejanono qaa tosaanja ooro. Mundaña iinonj mono nomaen Jiisas Kraistwaa welenqege awaa koloonj momalaari ejemba tuunja tuunja onjombosima ilaan onjono sokombaati, iikawaa gejanonoya oonj muro.

Buk kokawaa bakaya wana 3 ii kokaenj:

Qaa mutuya 1.1-2

Ziozwaa gawonj meme yonoo jenkooto 1.3-3.16

Timotinonj gawonja mewaatiwaa jenkootoya 4.1-6.21

¹ Anutu, Hamoqege Tonana ano Kraist Jiisasnonj galenj koma nonombaatiwaaajonj jejeromonromonj ama mamboma mujonji, iyorononj Pool nii jen kotonj noma kuunj wasinj noni aposol koloojenj. Kraist Jiisaswaa jotamemeya kaanja koloonj giwo qaa aminj mobojonj tere koi oojenj.

² *Oo Timoti! Gii uuga meleema Jiisas moma laarinj momalaariwaa mera sorona koloonj laligojanj. Manj Anutu ano Pohnana Kraist Jiisas, yorononj mono kiankomunj kalenmorianj goni lu-aenonj laligowa.

Enkalolonj kuma onjombubotiwaa galenj meme qaa

³ Masedonia prowinsnonj kemambaajonj ambeti, kambanj iikanonj kokaenj jen kotonj gombe, 'Gii mono Efesus sitinonj toroqenj laligonj uumeleenj tuunj ilaan onjomakeba. Tosianonj

---

* 1:2: Apo 16.1

momalaariwaa qaa batuya tosaan̄a kuma soon̄kejuti, ii toroqen̄ ambubotiwaajon̄ galen̄ men̄ aon̄ laligowu.’ Kaen̄ jen̄ koton̄ on̄oma laligowagatiwaajon̄ jewe.

⁴ Tosianon̄ ben̄ sosombaṅa sosombaṅa ano am-bosakon̄ yon̄oo qa aren̄a aren̄a ii tetegoya qaa amin̄ mogi sipasipa kono angowowo ano qaa qiqisi omaya kolooro romon̄gon̄keju. Yon̄onon̄ uugia iikanon̄ ama soowubo. Qaa sen̄a sen̄a jeje kaan̄a ii mende totoon̄ ilaan̄ on̄ombaato, Anutuwaa laaligo aren̄a ii kokaen̄ eja, ‘Mon̄on̄ Jiisas moma laarin̄ uuta meleeno iinon̄ mono ii hamo qen̄ muro letombaa.’ Kete kaen̄ ama on̄ombagatiwaajon̄ mombo uuwaa-waataa qaaya jen̄ gon̄jen̄.

⁵ Jen̄ koton̄ gon̄jen̄i, iikawaa toon̄a ii uu-jopa. Niinon̄ uujopa koloowaatiwaajon̄ manja qen̄ kokaen̄ jen̄ asarin̄ on̄oma laligowagatiwaajon̄ kuun̄ gon̄jen̄: Yon̄onon̄ uugianon̄ soraaya ewaatiwaajon̄ galen̄ koma aogi momo bologanon̄ ii mende gojombaa. Mende gojono Anutunon̄ san̄e qen̄keji, ii uugejagianon̄ saanon̄ moma laligowuya. Kaen̄ laligon̄ Kraist tororo moma laarigi Anutunon̄ mono uujopaya uugianon̄ ano saanon̄ koloon̄kebaa. Uujopa iikanon̄ batugianon̄ asugiwaatiwaajon̄ kaparan̄ komakejen̄.

⁶ Tosianon̄ Anutuwaa laaligo aren̄a ii songin̄ jin̄jaun̄ ama qaa julujulu omaya omaya tondu jen̄keju.

⁷ Yon̄onon̄ Anutuwaa Kana qaawaa boi koloowombaajon̄ mojuto, iyan̄gio Bun̄a qaawaa kania mende moma koton̄ jaasewan̄ qen̄gadeen̄

jenkeju. Een ejemba jaagianon awasanƙaka nama qaa kotiin lansan jen manja qenkeju.

⁸ Anutuwaanon Kana qaa ii awaa soro. Ii kania ejiwaa so tororo kuma aon otaanin saanon meagon nonomakeja, ii mojon.

⁹ Anutu Kana qaayaa kania mono kokaen moma yagowu: Ii ejemba solana dindina yonoojon ama qaagoto, Anutunon ii ejemba doogoya mindingon onombaatiwaajon ama anota eja. Tosianon dogon kokaen amakeju: Jeulalan jeubaba ama qaa qen yangisen qaganon aon jaasiisii amakeju. Angonjora ano singisongogiawo laligon kilen Anutu telambelan ama mugi uugia menjerenon lolomonin laligoju. Nemunmanja ano tosaan unugi komunkeju.

¹⁰ Serowilin amakeju. Sodom taonon angiti, iikawaa so kana uugun eja iyan garodeen ano emba iyan garodeen agimin aonkeju. Ejemba men bolin onombutiwaajon qelanin somonon onomakeju. Qaa qolonmolononkeju. Qaa jen jojopan qaanon somonon kilen tiligonkeju. Anutunon nanamemen dindina ambombaajon Oligaa Buɗa nononoti, ii ii me woi ama men iikanon qetamakeju. Anutuwa Kana qaa iikanon ejemba momalaariwaa kana dindina songinkejuti, mono ii mindingon onombaatiwaajon ama eja.

¹¹ Anutu, oyanboyan Toya iinon momalaariwaa kana dindina ii Buɗa qaanon anota eja. Niinon Oligaa Buɗaya akadamuyawo jen seimanatiwaajon moma laarin noma Buɗa qaaya ii nono. Kian.

Poolnon Pon kalenmoriaaajon mepeseja.

¹² Kraist Jiisasnoŋ uuna gosiro gawoŋa pondan memaŋatiwaa so koloowe niiro sokono gawoŋa nono menkejeŋ. Gawoŋ memambaa ku-usuŋ noma laligoŋ kouji, iikawaajoŋ Poŋnana mepe-seeŋ laligojeŋ.

¹³ *Niinoŋ wala Jiisaswaa alauruta mepaegoŋ sisiwerowero molaŋkota ama oŋoma laligowe. Kaaja laligoweto, iwoi ii Jiisas mende moma laariŋ silemale tompiŋ laligoŋ tondu ama men laligowe. Singisoŋgo kaen ama laligowetiwaajoŋ mono kiankomuŋ noma kolonaniŋ nono letombe.

¹⁴ Poŋnananoŋ kalenmoriaŋa noma kelemaleleŋ maaro noo qananonŋ uro. Kaen uro momalaarinanoŋ kolooro uujopawaa kondomondoo Toya Kraist Jiisas mokoloowe. Iwo qokotaanŋ nama uujopaya buŋa qeŋ aon ejemba uunanonŋ jopagoŋ oŋomakejeŋ.

¹⁵ Niinoŋ ejemba tosaaja kuuya unuugunŋ singisoŋgowaa ejemba yoŋoo batugianoŋ somatagia kolooŋ laligowe. Kaaja laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ singisoŋgo ejemba hamo qeŋ nono-mambaajoŋ ama namonoŋ kamaaro. Qaa kota ii noononŋ hoŋawo kolooro. Kawaajoŋ qaa kota iikanonŋ mono powowoŋ kotiga kolooja. Ii ejemba korebore moma laariŋ men aŋaliŋ aŋgoŋ kom-boŋatiwaa so kolooja.

¹⁶ Singisoŋgowaa ejemba yoŋoo somatagia kolooŋ laligoweto, Kraist Jiisasnoŋ nii kokaembaajoŋ kiankomuŋ nono: Iinoŋ niwo uuluuae qaganonŋ hamo qeŋ noma Anutuwaa uu tania asuganoŋ koloowaatiwaajoŋ moma

---

* **1:13:** Apo 8.3; 9.4-5

kotiuro. Noo gemananon ejemba tosanon Jiisas moma laariwuti, tania ii iyonoojon qendeema onjomabaajon moro. Ii qendeema onono saanon afaangon uugia meleema laaligo kotigaa bunja koloowuya.

¹⁷ Kiankomun nonotiwaajon ama Anutu mepeseenkejen. Iinon Kin Pon tetegoya qaa koloon laligowaa. Anutu motoongonon goron mende qero kaitania mende iimakejon. Niinon iwaa qabunaya kamban so mepeseewe tetegoya qaa akadamuyawo koloon en ubaa. Qaa ii onanon.

¹⁸ Oo momalaariwaa merana Timoti! Wala gejatootoo qaa tosaana goojon jegiti, qaa iikanon kotinon gono saanon akadamugawo koloon laligowa. Qaa iikawaa so kokaen jen koton gonjen: Giinon mono laaligo soraaya laligowagatiwaajon manja kotakota qen laligowa.

¹⁹ Manja qen iikanon momalaariga zololonjon soowabotiwaajon mono koronon mewa. Uuga kalan koma aona momo bologanon mende gojono Anutunon uugejanon sane qenkeji, ii saanon moma laligowa. Ejemba tosanon uu kalankonkongia mesaon lan laligogi momalaariganon loorin koomuya koloon jangon qaono. Wanjonon kowe toronon kuun jangoji, mono iikawaa so unjanqunjanjon boligi.

²⁰ Momalaariganon jangon qaonoti, iyonoo batugianon eja woi qagara Himeneus ano Aleksander laligojao. Neeno mindinon oromabaajon amamaan uugara meleembaotiwaajon ii Satambaa borianon oroombe. Oroombe Satambaa ku-usuna nanamemengara iikawaa so moma uugara siimbobolowaajon looriro eleema

mepaqepae mombo toroqen mende ambaoraga. Kian.

2

Buŋa gawombaa qamakooli aren

¹ Iwoi waŋa ii qamakooli gawon. Niinon iikawaa uuwaawaataa qaaya jen uugia kokaen kuujen: Ono mono ejemba korebore onoojon qama koolin kaparan koma welema Anutu qisin mun dangisen jen laligowu.

² Kin eja pon ano gawmambaa galen ejemba kania kania yonoojon ama qama koolin laligowu. Kaen kotinjon ononji dindinagadeen galen koma nononji luae qaganon gumbonjonjon laligowon. Kaen laligon Anutuwaaw jeta otaan nanamemen dindin ama men laligonin akadamuyawo koloonkebaa.

³ Qamakooli gawon kaan kanon awaa soro kolooja. Ii Anutu, Hamoqeqe Tonanaa jaasewananon saanon sokonja.

⁴ Iinon ejemba kuuyanon Buŋa qaa hona moma koton uugia meleengi hamo qen onono letombutiwaa uusiina momakeja.

⁵ Anutu motoonjo raja ano ejemba Anutuwo mindirin nonombaatiwaajon eja motoonjo kaanagadeen raja. Eja motoonjo Jiisas Kraiston mindirin nonomambaajon kotiitro tosanon ii amamaanjeju.

⁶ Iinon singisonjo ejemba kuuya ananaa downana mewaatiwaajon laaligoya qeleema mesaoro. Buŋa qaa ii Anutunon kaban ano

tosianon kaman dindina iikanon kanain nanjon jen asarigi ananaanon karo.

⁷*Kawaajon ama Anutunon aposol koloomambaajon kuun wasin nono qeleya qen kantri so liligonkejen. Ejemba Jiisas moma laariwutiwaa Buna qaa honabona kuma onomakejen. Kaniana kaen jen qolomolon qaagoto, qaa honaga kaen jejen. Kian.

Eja ano emba onoo laaligo arengia

⁸ Kawaajon uusiinanon kokaen jejen: Eja ononon mono pondan goman so ajoroon qamakooli gawon koronon men laligowu. Yon kazi ano angowowo mesaon uugia sorairo saanon borogianon men waama Anutu qama koolinkebu.

⁹*Emba onoo qambanmaban qaa ii kokaen jejen: Ononon mono kinisurugia mouma selegia tororo turun laligowu. Opo suru soro akadamuyawo ii mesaowu. Wan jugia qen gawasu kania kania mende ama miziziin honbon mewu. Kasaronon me goul kanon mende menjerejonon aowu ano moumou sewana somata kanon men aiweleqaiwele mende ambu.

¹⁰ Akadamugia hona ii nanamemen awaa. Emba Anutu waa jeta uuguwombojen kegia moma qata asuganon jokolonkejuti, iikawaa so ononon mono gawon awaa awaa jegenja nama menkebu.

¹¹ Ejanon kuma onongi emba ononon mono angia men kamaan aon Buna qaa osonoson

---

* 2:7: 2 Tim 1.11   * 2:9: 1 Piito 3.3

moma neselan qaganon takaporaka ama jeganon kooga mende meleembuto, ii uu wombogianon ama laligowu.

¹² Emba ononon eja galen koma kuma onombutiwaajon niinon 'Oon!' mende jejento, ajoroogi onon oson qaagia bogoro rabu.

¹³ *Anutunon wala Adam mokolon iwaa gematanon Iiw (Eewa) mokolooro.

¹⁴ *Mokolonon Adam mende tiligoroto, emba ii tiligon muro qaa ugun singisono ano.

¹⁵ Kilen emba yononon gawon arengia otaan merabora men Kraist moma laarin nanamemen soraaya otaan uumeleen alaurugia uunon jopagon onoma bonjon laligowuti een, Anutunon mono saanon hamo qen onono letoma Siwenon ubuya. Kian.

3

Ziozwaaw gawon galen onoo qaa aren

¹ Monnon uumeleen kanagesowaa uu galen pasto koloombaa ain moji, iinon mono gawon gabo akadamuyawo mokoloowaa. Qaa ii hon toonaga.

² *Kawaajon uumeleen kanagesowaa uu galen gawombaajon mono eja koi kaanja mweengon kuugi sokombaa: Mombaa selianon koposowaa qaaya qaa, emba motoongowaa loya, kepiriria qaa, nanamemenja tororo galen koma aoro goda qen munkeju. Iwaanon kawuti, ii saanon koma

---

* **2:13:** Jen 2.7, 21-22   * **2:14:** Jen 3.1-6   * **3:2:** Tai 1.6-9

horon kalan koma onoma momo tororo kuma onomakeja.

³ Monnon apu kotiga nen manja lan qen angowowo ama monembaa otoko amakeji, ii qaagoto, monnon saanon ejemba mondorin migigiin onoma gumbonjonjon ama onomakeji, mono eja iikaanja kuuwu.

⁴ Monnon iyanaa embameraanja saanon galen koma gejanonogia onono meraboraananon goda qen mun qaaya kuuya ten koma laligojuti, mono iiga kuugi nambaa.

⁵ Galen eja monnon anaa sumanjuruta galen koma onomambaaon qetetanjoji een, iinon Anutuwaa uumeleen kanagesouruta mono nomaen kalan koma ononaga? Ii mono amamaanaga.

⁶ Eja monnon kamban koriga uuta meleema zen nanji, iinon saanon mindimindiri gawon meme galengiaga koloon laligowaa. Monnon kamban toroga uuta meleema kemakon kanjon ama tewomawoo ama totoyano qen selia men ubabo. Kilenaa Toyano gejajuju ano Anutunon qaaya jen tegon hagon mun konjono kamaaro. Iikawaa so onoo galengianon selia men uro Anutunon ii Satan kaanja jen tegoro kamaawabo.

⁷ Galen monnon uumeleembaa gadokopa yonoo batugianon qabuņa awaa mende bosinagati een, ejembanon ii lan jen boligi Kilenaa Toyano moto siwaya ano iikanon ritogoro qero kamaawabo. Kian.

Ewanjelis ano Buņa gawon ejemba yonoo qaa

⁸ Buᅇa gawoᅇ ejemba* yoᅇoᅇoᅇ kaᅇaᅇadeeᅇ ejembanoᅇ goda qeᅇ oᅇombutiwaa so taᅇhoragia qaa kolooᅇ laligowu. Tosianoᅇ qaa aro woiwoi jeᅇ wain apu mamaga neᅇ mondomondo qaganooᅇ injarere laligoᅇ moneᅇ iwoiwaajoᅇ kaparaᅇ komakejuti, ii mono mende kuuᅇ oᅇoᅇgi nambu.

⁹ Ii qaagoto, ejemba momalaariwaa qaa hoᅇa aasaᅇgoya Anutunoᅇ iᅇisaanoti, iinoᅇ meᅇ iikanoᅇ qokotaᅇ uugia menjerengo-wabotiwaajoᅇ galeᅇ meᅇ aoᅇ soraaya laligojuti, mono iiga kuuᅇ oᅇombu.

¹⁰ Ii mono kaᅇaᅇadeeᅇ wala gosiᅇ oᅇoᅇgi qaa jejeᅇiwaa so kotiᅇ naᅇgi sokombaati eeᅇ, mono saanoᅇ kuuᅇ oᅇoᅇgi nama Buᅇa gawombaa ejembagiaga kolooᅇ laligowu.

¹¹ Yoᅇoo embaurugianoᅇ† kaᅇaᅇadeeᅇ ejembanooᅇ goda qeᅇ oᅇombutiwaa so taᅇhoragia qaa ano gemaqeqe qaa jeᅇoᅇ kiisaᅇ mende ama laligowuto, kepiririgia qaa nama gawoᅇ kuuya membiriqembirigia qaa meᅇ laligowu.

¹² Buᅇa gawoᅇ ejanooᅇ mono emba motooᅇgowaa loya kolooᅇ iyaᅇaa embameraaᅇa ano welenqeqeuruta ii saanoᅇ galeᅇ koma oᅇomakeba.

---

* **3:8:** Diikon ii eja ano diikones ii emba, yoᅇoᅇoᅇ pasto kooroᅇgianoᅇ ilaᅇ gawoᅇ meᅇ uumeleeeᅇ tuuᅇ kalaᅇ koma oᅇoma Buᅇa qaanoᅇ unᅇaᅇgiᅇ selewaa gawoᅇ tosaᅇa meᅇ kanoᅇ naᅇgoᅇ oᅇomakeju. Ewanjelis me uukuukuu ejemba yoᅇoᅇoᅇ sopa seleeeᅇgeᅇanoᅇ naᅇjuti, iyoᅇoᅇoᅇ uugia meleembutiwaa Buᅇa qaa kuma kanoᅇ uugia kuuᅇ geᅇanoᅇo qaaᅇa oᅇomakeju.
† **3:11:** Buᅇa gawoᅇ emba ano Buᅇa gawoᅇ eᅇawaa embia yoᅇoo jeᅇkootogia jeja.

¹³ Buŋa gawoŋ ejemba gawoŋgia awaagadeeŋ meŋkejuti, ejembanonŋ ii goda qeŋ oŋoŋgi qabuŋa awaa mokoloowuya. Ii mokoloonŋ saanonŋ awasaŋkaka nama ejemba uugia kuuŋ Jiisas Kraist moma laariwombaa qaa ii kotiinŋ jeŋkebu. Kianŋ.

Anutunonŋ Buŋaya aasaŋgoya ninisaano.

¹⁴ Oo Timoti, niinonŋ uulaŋawo goononŋ kaŋ gi-imambaajonŋ jejeromonromonŋ anjento, kilenŋ tere koi goojoŋ oojenŋ.

¹⁵ Kambana qeŋ korinŋ kamambotiwaajonŋ wala tere koi kokaembaajonŋ oonŋ ambe kaja: Gii Anutuwaa uumeleenŋ kanagesouruta nomaenŋ galenŋ koma oŋona nanamemeŋgianonŋ diŋgoŋ awaa koloowaati, mono qambaŋmambaŋ qaa ii weeŋgoŋ moba. Anutuwaa kanagesouruta anana Anutuwaa kulukululuunŋ zioz sopaya koloojoŋ. Laaligo Toyaanonŋ qokotaaninŋ mindirinŋ nonono gomaŋ so ajoroonŋ qaa hoŋa jeŋ seinkejoŋ. Qaa hoŋanonŋ bolinŋ esuŋa kamaawabotiwaajonŋ iikawaa wota ano tandoya koloojoŋ.

¹⁶ Anutunonŋ hamoqeqewaa kania aasaŋgoya ninisaanoti, nonononŋ Buŋa qaa ii moma asarinŋ kokaenŋ jeŋ mokoloonkejoŋ:

Buŋa Toya iyaŋo namo ejaga koloonŋ batunananonŋ asugiro.

Asugiro qaa jakeyanonŋ oombombaa qaaya tondu moŋgama bimbimgogi Uŋa Toroyanonŋ kania solana asuganonŋ qendeeno. Ii qendeema kuuro Poŋ koloonŋ waama Siwe gajoba galenŋ koma oŋono akadamuya uunŋ iigi.

Ii iigi Anutunonj wano Siwenonj uma Anutuwo rama galenj koma nonomakeja. Galenj koma nonono Buja qaaya ii kantria kantria liligonj jenj asarigi mamaga yonononj moma laarinj munkeju.

Kaenj jokolooninj onjanonj akadamuyawo kolooja. Kianj.

4

Qaa qolonmolongoya kuma onjongi enkalolon kolooja.

¹ Anutuwaa Unjayanonj qaa kokaen jenj asariro tororo moma yagojonj: Balombaa kambanja tegomambaajonj ambaati, kambanj iikanonj ejemba kelemalelenj yonononj momalaari mesaonj Ponj gema qenj omejiilanj yonoo borogianonj kembuya. Kaenj kemegi omejiilanonj sololoonj kuma onjomakejuti, mono iyonoononj momo arenj otaan enkalolonj laligowuya.

² Sisau ii kokaenj koloowaa: Tosianonj uumeleenj selesele anji Satanonj aaso aiweseya uugianonj aenj geriawononj qokotaan uugejagia gojono koomuya kolooro qaa qolonmolongoya lanj jenj soonkeju.

³ Yonononj ejemba kokaenj kuma soonj onjomakeju, 'Uumeleenj ejemba onjononj mono loemba kaanja mende agiminj aonj laligowu ano nene tosia newubotiwaa qizimizinj ama laligowu.' Kaenj kuma soonj onjomakejuto, Anutunonj nembanene kuuya ii newombaajonj mokolooro. Ii ejemba Anutu moma laarinj qaa

honja moma yagojoni, iinonj ii kotuegoro saanon dangisen jen newom-baajonj ama nonono.

⁴ Anutunonj iwoi kuuya mokoloroti, ii awaa kolooju. Ii gema qewombaa so qaagoto, iwoi ama nonombaati, ii saanonj dangisen jen bunja qen aowonja.

⁵ Iwoi ejemba jaagianonj qizimizinawo koloon-agati eenj, ii mono saanonj Anutuwaa qaa jen qama koolininj esunanonj turunj hamo qero saanja koloojaa. Kianj.

Kraist Jiisaswaa welenqege awaa ii kokaenj:

⁶ Giinonj uumeleenj ejemba kaenj kuma onjoma laligonj Kraist Jiisaswaanonj Bunja gawonj meme eja awaa koloonj laligowa. Giinonj Bunja qaa otaanj laligonj koujanj, ii tosaanja kuma onjoma geenjo kaanjadeen qaa awaa ii ano momalaariwaa qambanmamban qaa kuuya weenjonj romongonj iikanonj uuga waginj aonj laligowa.

⁷ Balonj ejembanonj benj sosomban qaaaya julujulu jegi Anutuwaa Bunja qaanonj bibiloko amambaajonj anji, ii mono yakarinj gema qewa. Ii gema qen Kraist kaanja koloonj laligowagatiwaaonj uuwaa komagbiligbili ama laligowa.

⁸ Anutunonj laaligo kamban kokaamba namononj laligojoni, ii kotuegonj nonono kangenj oyanboyanj laligowombaa soomonjo ano. Aangole ii sele busu gbiligbiliwaaonj melaada ilaan nonoma kamaanqegeta koloojato, uuwaa komagbiligbilialia ii tandonana kombonja kolooja. Kawaajonj uuwaa nanamemenja ii pondanj koma gbilinj laligona iikanonj mono iwoi kuuya kanonj nemun koma nanjonj gomakebaa.

⁹ Qaa jejenj, ii ejemba korebore menj anjalij anjon kombonatiwaa so powowonj kotakota kolooja. Qaa powowonj kotakota monj ii kokaenj:

¹⁰ “Anutu laaligo Toya iinonj ejemba korebore hamo qen nonomambaajon moja. Uunana meleema moma laarinj munkebonati eenj, mono onjon hamo qen nonomakebaa. Kaenj moma laarijon. Tosia nonononj kaenj koloowaatiwaa jejeromonromonj iikaanja Anutu ama munj nama gawonja menj selenana qen aonj oronkejonj.”

¹¹ Gii mono ejemba qaa iikawaa so otaanj ama mewutiwaajon jen kotonj kuma onoma laligowa.

¹² Oo Timoti, sagbili laligojanjwaajon monjon menj kamaanj gombabo. Kawaajonj mono uumeleenj ejemba batugianonj sili awaa kokaenj qendeema onoma laligowa: Qaa awaagadeen jen nanamemenj dindinja otaanj ejemba tororo jopagonj onoma laligowa. Momalaariwaa komagbilighbili pondanj menj Anutuwaa gawonja menj sororogona iikawaajonj moma laarinj goma laligowu. Kaanja soraayagadeen koloonj mena ejembanonj saanonj goda qen gonji laligowa.

¹³ Mono pondanj Uumeleembaa Buja Tere ii jegenja weenjonj kaparanj koma jen asarinj kangeso uugia iikanonj kuunj kuma onoma laligowa. Kambanj batuya kokanonj kaenj ama laligona ninonj kawesokombaa.

¹⁴ Jotamemeya yonjononj borogia goo qaganonj ama qama kooligi Anutuwaa gejatootoo qaa goojonj kolooro Anutunonj gawonj memewaa momo kalenj gono uuganonj eji, ii mende kolatiwato, iikawaa qaganonj gawonj menj laligowa.

¹⁵ Mende kolatiwato, Buŋa Tere weenŋon jeŋ asariŋ kuma oŋoma laligowa. Iwoi karoon ii mono kaparaŋ koma jegenŋa nama koma gbiliŋ laligowa. Ataqaŋaŋ mende ambagati een, uugaa toomoriaŋaŋon mono somariiro kotiŋ awasaŋkaka koloowaati, ii kuuyanon iima kotowuya.

¹⁶ Oo Timoti, mono geenŋaa uu selega galen koma aon uumeleen gawon tororo kuma oŋombagiwaajon galenŋa meŋ aon laligowa. Kaen ama laligowaati een, mono geenŋa oyaŋboyaŋ qeŋ aowaga ano qaaga momakejuti, ii kaanadeen oyaŋboyaŋ qeŋ oŋona Siwenon ubuya. Kian.

5

Malo ano ejemba waŋa ii kokaen galen koma oŋombu:

¹ Eja waŋa ii geriawo mende jeŋ mindiŋon oŋombato, maŋga kaŋa arobonjoŋaŋon qaa jena mobu. Eja sagbili ii daremunuruga kaŋa ama oŋoma laligowa.

² Emba waŋa ii nemunŋa kaŋa arobonjoŋaŋon qaa jena mobu. Emba saraŋ ii naanuruga kaŋa nanamemeŋ soraaya otaŋ goda qeŋ oŋoma laligowa.

³ Malo tinitosagia qaa ii mono godaqeŋe qaganon ama oŋoma laligowa.

⁴ Malo mombaa esamerauruta laligojuti een, iyoŋonon mono mutuya koloon waŋ kuun ii galen koma mubu. Anutunon jeŋ koton nononoti, iyoŋonon mono iikawaa so iyaŋgiaa sumanurugia

kalan koma oᅅombombaa kania moma kotowu. Nemunᅅmanᅅurugia-nonᅅ wala kambanᅅ koriga kalan koma oᅅoma laligogiti, oᅅononᅅ iikawaa kitia meleema tosagia metogonᅅ oᅅonᅅgi Anutuwaa jaanonᅅ sokombaa.

⁵ Malo emba honᅅa, tinitosaya qaa anodeenᅅ laligoji, iinonᅅ jejeromonᅅromonᅅa Anutu ama munᅅ ii suulanᅅ asaga gomantiinᅅa qisinᅅ qama koolinᅅ munᅅkeja.

⁶ Iinonᅅ kaenᅅ laligojato, emba malo tosianonᅅ uu-gianonᅅ gere tooro siinᅅgia kombombanᅅaa so iwoi lansambaajonᅅ borojanᅅ menᅅkejuti, iyonᅅononᅅ namononᅅ selewo laligojuto, kilenᅅ uunonᅅ koomuya kolooju.

⁷ Kawaaajonᅅ malo yonᅅoo selegianonᅅ koposowaa qaaya mende ero laligowutiwaaajonᅅ mono kaanᅅgadeenᅅ jenᅅ asarinᅅ oᅅoma laligowa.

⁸ Monᅅnonᅅ anᅅaa tinitosauruta mende kalanᅅ koma oᅅomesaoro guanᅅ laligojuti, iwaa nanamemenᅅanonᅅ mono bolidaboroja. Iinonᅅ Ponᅅ moma laarijiwaa qaaya ii silianonᅅ qakooma uumeleembaa gadokopa tani uugunᅅ kileqileenᅅ laligoja.

⁹ Uumeleenᅅ kanageso oᅅononᅅ malo tosaanᅅa kululuunᅅ kalanᅅ koma oᅅomakejuti, malo monᅅnonᅅ iyonᅅoo arenᅅnonᅅ koubaatiwaa (aplikesin) qiqisi ambaati eenᅅ, emba ii mono gosiwu. Gosigi kokaenᅅ kolooro iigadeenᅅ mono qa arenᅅ iikanonᅅ toroqenᅅ oonᅅ ambu: Monᅅnonᅅ gbania 60 uugunᅅ eja motoongowaa embiaga laligoro.

¹⁰ Kaenᅅ laligoro tosianonᅅ kaniaajonᅅ kokaenᅅ nanᅅgonᅅ jenᅅkeju: Iinonᅅ gawonᅅ awaa awaa menᅅ

laligon merabora galen koma gejanono qaa onono somariigi. Ejemba wabaya mirianon koma horon kalan koma onono Kraistwaa alauruta so-raayanon kagi wijigia songbama esuun nene apu oon unuagin laligoro. Konjilin uutanon laligog-iti, ii men qeangon onoma gawon awaa kuuya memambaajon uuta pondan somongon jegenan nama laligoro. Malo kaanja mono aren papianon oon kalan koma laligowu.

¹¹ Malo emba wana mende koloojuti, iyonoo qagia mono qa aren papia iikanon mende amba. Ii anagati een, iyonoo siingia kombombananon gere jero eja mombo mewombaajon uugia waaro Kraist silemale ama mun zioz gawon mesaowubo.

¹² Ii mesaon wala Kraist ten kombombaajon jojopan qaagia asuganon jen somongogiti, ii qegi janon qaono Kraistnon qaagia jen tegon gamu qen onono een lan laligowubo.

¹³ Nepinepi lan laligon toroqen kokaen boliwubo: Miria miria lan liligon kaman tiwilaawutiwaa kania men analin angon kombubo. Toroqen bolin qaa kisama lan jen qaa baatanon mende kema iyanjiaa aingia otaan gawon meme tanitani ewaewan kombubo. Iinon woinon lan mondon gawon hona mende men tosaan yonoonon iwoi men soowubo. Qaa tosia yonoonon iwoiga qaagoto, kilen ii een lan jen seiwubo.

¹⁴ Kaen ambubotiwaa siinja moma kokaen jenen: Malo emba wana mende koloojuti, iyononon mono eja men merabora men gawon mirigia

galeŋ koma laligogi sokombaa. Kaen anŋi tu-arenjenananon jeŋ bolin nonomambaa kania monŋama ii mende mokoloowaa.

¹⁵ Malo toŋianon galeŋ mende meŋ aon Kraist gema qeŋ kamaan Satambaa kanaanon kemen otaan laligoju.

¹⁶ Uumeleen kanageso anana emba malo toon, tinitosagia qaa laligojuti, ii mono kalaŋ koma onombombaaon amakejon. Kawaaon uumeleen emba mombaa tinitosaurutanon malo koloojuti, iinon mono ii kalaŋ koma onoma laligowa. Iikawaa lombotanon mono zioz tuun onoo qagianon mende uba. Kian.

Ziozwaa jotamemeya ii kokaen kalaŋ koma onombonja:

¹⁷ Jotamemeurunana uumeleen kanageso saanon galeŋ koma onomakejuti, ononon mono iikawaa tawaya meleema godaqeŋe uuta qendeema onoma laligowu. Yoŋoononŋa toŋianon Buŋa qaa jeŋ asarin kuma onomakejuti, iikawaaon mono kotinŋia toroqegi uro onoma laligowu.

¹⁸ *Buŋa Terewaa qaa mononon kawaa kania ii kokaen jeja,

“Wiit dumumbaa kota ano kaawoya mendeembombaaon bulmakao ejia waŋgi dumun tuun qaganon riin rinjanjanonkeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaen wagigi saanon nene kitia nero sokombaa.”

---

* **5:18:** Dut 25.4; Mat 10.10; Luuk 10.7

(Kawaa so kasunonj tiwojunj menj oro metogoro qenj oonj kitia mugj nero sokombaa.) Qaa monj kokaenj eja,

“Monjonj gawonj mero tosonianj tawayaj mugj sokombaa.”

19 *Jotamemeyaj mombaa selianonj qaa lanj ama jenj mugj woi me karononj ii mende nanjowuyagati eenj, ii mono qaa jakeyanonj mende amba.

20 Daenj yonjononj singisonjgo amakejuti, giinonj mono ii asuganonj tembomaj jenj onjona korebore qaaga ii momaj singisonjgo ambombotiwaa toroko momaj galenjiagaj menj aonjkebu.

21 Oo Timoti, qaa oonj jenj kotonj gonjenj, ii mono tenj komaj otaanj laligowaj. Eja me emba monj mende isosoronj tosaanj mende sureenj onjomba. Kawaaajonj mombaa qaaya ii waladeenj lanj mende somonjgowaj. Ejemba korebore mono ororonj gosinj onjomba. Kaenj ambagatiwaa qaaya ii mono Anutu, Kraist Jiisas ano Siwe gajobaurugaj soraaya yonjoo jaasewanjianonj jenj ii jojopanqan onj somonjgonaj mobe sokombaa.

22 Tosaanj yonjoo singisonjgogianonj goo qaganonj uro gamu mokoloowabo. Kawaaajonj monjonj “Pombaa gawonj memanj,” me “Umeleenj tuunj toroqemanj,” jeji, iwaa kaniyaj wala mende gosinj borogaj ilinj alanj iwaa qaganonj mende ama kotuegonj muba. Geenjo soraaya laligowagatiwaaajonj mono galenj komaj aonj laligowaj.

23 Oo Timoti, giij kambanj tosaanj jikolonj gononj “Yaenmaen!” qamaj enjkejanj. Kawaaajonj

---

* 5:19: Dut 17.6; 19.15

mono apugadeen mende newato, wain apu tosia kaanagadeen nena korojonnga ilaaro afaangowaa.

²⁴ Qaa mon ii kokaen: Ejemba tosianon singisono angi uulanawo asuganon asugiro ejembanon iima walawala jen tegogi kamban kokaamba gamugiawo nanju. Kaen nanjuto, tosianon singisono ama mesangon aon laligon daandaan Anutuwaa jaanon keugi asuganon asugiro jen tegon onombaa.

²⁵ Ejemba gawon awaa akadamuyawo menkejuti, gawon iikanon kaanagadeen kamban kokaamba asuganondeen eja. Gawon awaa tosaan asuganon mende ewuyagati een, ii mono kaanagadeen aasangoyanon ewombaajon amamaan daandaan asugiro iibonja. Kian.

6

Welenqege yonoonon qambanmamban aren

¹ Welenqegeurugia kuuya togiaa qaqaq bosima gawon tawagia qaa menkejuti, ononon mono tourugia jeulalan lan mende ama onombuto, godaqe kuuya qendeema onombombaa so injiima laligowu. Ononon mono tosia yonoonon Anutuwaa qata mepaegon jewubotiwaajon kaparan koma nambu. Anutuwaa Bunja qaaya ejemba kuma ononin ii onoo nanamemenjiaajon ama gema qegi boliwabo.

² Tourugia tosianon uumeleen alaurugia kolojuti, iikawaajon mono godaqe qegiaajon mogi kamaanqeqeta mende koloowa. Kaen qaagoto, tourugia welen qen onongi gawongia awaa koloonkeji, iyononon Kraist moma laarigi

wombo ala koloon ononji iikawaajon mono kaparan koma tourugiaa qaa baatanon kema uugia gawonon ama awaagadeen menj laligowu. Mono kaen jen koton kuma onoma laligowa. Kian.

Bunja qaa jen soogi uugere koloowubo.

³ Ponana Jiisas Kraistnon uuwaa komagbiligbili ambombajaan Bunja qaaya nononoti, nononon mono iikawaa so ejemba qeangowutiwaajon kuma onomakejon. Mononon Bunja qaa hona qiwitigon qaa batuya morota ejemba kuma onomakeji, inonon mono gadokopa koloaja.

⁴ Iinon selia menj umakejato, qaawaa kania mende moma kotoja. Mende moma koton momalaariwaa qaa batuya batuya jen melenqeleema jenonkooli ambombajaan koposongonkeja. Kaen moma tosaana yonowo monongosi angi hona kokaen koloowaa: Leelee uunon motoqoto angowowo ama aon uuqeqe qaa tokoronkota jen menj bolin aowubotiwaa sombu momo amakeju.

⁵ Kaen ama momogia sooro kaamaa ama laaligo honaa kania songin kokaen romongonkeju: ‘Uunon komagbiligbili anin iikanon donana kolooro iikanon riin monen hina mokoloowona’ Kaen romongon ajoroon suulan jenonkooli aminkeju.

⁶ Kaen amakejuto, anana Anutu Bunayaa komagbiligbili ama monen hina en nononji, iikanon

uu luae qeŋ aonkejoŋ. Uŋa Toroyanoŋ donana kolooŋ meŋ bonjoŋ ama nonomakejiwaa-joŋ mono oŋanoŋ oyanboyaŋ somata mokolooŋ simbawoŋawo laligojoŋ.

⁷ Kawaa kania ii kokaen: Anana wala boronanoŋ iwoi moŋ mende meŋ een toontoŋ namonoŋ asuginiŋ. Kanagen kaŋagadeen komunamo koi mesaŋ bobora kemoŋa.

⁸ Kaen kemoŋato, kambaŋ kokaamba nene ano opo maleku en nonono iikawo mono meŋ bonjoŋ ama luae qeŋ aonkeboŋa.

⁹ Kaen amboŋato, ejemba monen esuhina somata mokoloowombaaŋoŋ momakejuti, iyoŋonoŋ mono aŋgobatonŋ siwa kaŋa ritogogi kamaŋ uŋuŋkeja. Kamaŋ uŋuro siŋgia kombombaŋa bologa bologa ii mamaga asugin uugia enkalolon megi gejajuju amakebu. Siŋgia kombombaŋa doogoya iikanoŋ mono horoŋ somoŋgoŋ oŋoŋgi uluŋgoŋ kondemondeneŋ mokolooŋ tiwilaawuya.

¹⁰ Monen hinawaa siŋ kombombaŋa kanon mono iwoi bologa kuuyaa wanjaleya kolooja. Mamaga yoŋonoŋ monen hinawaa uusiŋgia moma ewaewaŋ koma jinjaun aŋgi momalaarigianoŋ jaŋgoŋ qaono laŋ laligoju. Ugere somata mogi iikanoŋ mono gbagia qosono siimbobolo mamaga moma wosobiri laligoju. Kian.

Poolnoŋ Timoti gawombaa jenkooto ama muro.

¹¹ Mamaganŋoŋ kaŋa laligojuto, Anutuwaanŋoŋ eja gii mono iwoi kaŋa ii misiŋgoŋ gema qeŋ laaligo koi kaŋa laligowagatiwaaŋoŋ kaparaŋ koma laligowa: Nanamemeŋ dindiŋa otaŋ Anutuwaa laaligo kombombaŋa koma gbilin

liligowa. Momalaariwaa komagbiligbili pondan men ejemba onanon jopagon onoma liligowa. Mono kaparan koma kotiin nama ejemba gum-bonjonjon qaganon ama onoma liligowa.

¹² Aangole ejanon kuu angi iikanon haamo ambaatiwaajon esuja kuuya men kululuun kenji, gii mono iikawaa so momalaariga koma gbilin Anutunon kuu akadamuyawo ano iikanon kotiin pondan manja qen liligowa. Anutunon laaligo kotiganon keubagatiwaajon goonoti, gii mono laaligo ii koronon men bunja qen aon liligowa. Laaligo kotigaa bunja koloojanji, giinon qaa ii awaagadeen jokoloona mamaganon ii moma saanon nanjon jenkeju.

¹³ *Anutu iwai kuuya men gbilinkeji, gii iwaa jaanon kaniaga jokoloona ano Kraist Jiisaswaa jaanon ii kaanagadeen jokoloona moro. Jiisasnon gawana Pontius Pailotwaa jaasewananon nama kaniaya jen asarin qaa awaa soro jokoloroti, mono Kraist iikawaa jaanon kokaen jen koton gonjen:

¹⁴ Gii mono Bunja qaa koma gbilin pondan ten koma otaan liligowa. Kaen laligona monon “Gii kana songin bolina,” qaa kaen jen gomambaajon amamaawaa. Ponnana Jiisas Kraistnon mombo asugiwaatiwaa moti, kaman batuya kokanon mono uuwaa gawon kaen men liligowa.

¹⁵ Anutunon oyanboyan Toya koloon kambana ano kan kuuro iikanon Jiisas Kraist wasiro asug-anon asugiro iibona. Anutu yanodeen Uutanana kolooro kuuyanon iwaa newo baatanon nanjon.

---

* **6:13:** Jon 18.37

Iinon kin pon yonoo Pongia ano jawin yonoo wangia koloaja.

¹⁶ Anutu, oyanboyan Toya iinon motoongo kambañ monnon mende komuwaa. Iinon asamararan gomanon eukanon laligoro kuuya nono nononano iikanon ubombaajon qagojon. Namowaa ejemba monnon ii jaayanon mende uun iiro ano iimambaajon amamaawaa. Iwaa qaqabunaya mepeseenin ku-usun Toya akadamuyawo koloon kambañ tetegoya qaa iwoi kuuya galen koma laligowaa. Qaa ii onanon.

¹⁷ Ejemba qaqabunagiawo kambañ kokaamba namonon uuta laligojuti, ii giinon mono kokaen jen koton onoma laligowa: Monen esuhinanon kambañ mongen qaondaborowaa. Kawaajon yononon mono uugia iikanon mende ama laligowu. Monen esuhina qaganon nama awelegon sewanjiki koloojuti een, jejeromonromongianon mono jangon qaombaa. Uugia namowaa tiwomalekunon mende ambuto, Anutunon iwoi kuuya kanon kalan koma onombaatiwaaajon ama mambongi sokombaa. Anutuwo qokotaan nanji iinon saanon iwoi kania kania ii kelemalelen laaligonon aisoowonjiaajon nonomakeja.

¹⁸ Kokaen jen koton onoma laligowa: Yononon mono gawon awaa awaa jegenja nama men iikaanja kanon akadamugiawo koloowu. Anutuwaa jaanon akadamugiawo koloon afaangon jojorintosaanja ilaan onoma kalen sein mendeema laligowu.

¹⁹ Kaen Anutuwaa jaanon qaqabunagiawo koloon laaligowaa maa suan honja mokoloon men

seinkebu. Maa suan kaan̄a ii laaligowaa tando wota kotakota koloaja. Ii men̄ sein̄ galen̄ koma saanon̄ kanagen̄ tando wota iikanon̄ nan̄gon̄ nama laaligo hon̄abon̄a bun̄a qen̄ aon̄ laligowu.

²⁰ Oo Timoti, Anutunon̄ moma laarin̄ goma gawon̄ memewaa momo kalen̄ uuganon̄ anoti, ii mono gawonon̄ ama soowaboti-waajon̄ galen̄ men̄ laligowa. Balombaa qaa julujulu omayā ano an̄gowowo sipasipa koma jegi soon̄keji, ii mono mesaon̄ gema qen̄ laligowa. Tosianon̄ “Momakooto amin̄ mobon̄a,” jen̄ qaa sen̄a sen̄a jen̄ seigi kemakeja. Momakooto hon̄a ii kaen̄ jen̄ soon̄keju.

²¹ Tosianon̄ momo soosooya bun̄a qen̄ aon̄ jokolon̄ tintuan̄ an̄gi momalaarigianon̄ zololon̄gon̄ loorin̄ sooro.

Anutuwaa kalen̄morianon̄ mono on̄owo ewa.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilial
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47